

Antwoorden bij Hoofdstuk 10 Tijd van televisie en computers

Oriëntatie op het tijdvak

Opdracht 1

a

West	Oost
1, 4, 5, 6	2, 3, 7, 8, 9

- b Peter en Claudia leefden in een wereld zonder vrijheid. Elk probeerde op zijn eigen manier daarmee om te gaan. Peter probeerde te vluchten om elders een leven op te bouwen. Claudia schreef er later over en benutte de kansen die ze kreeg om haar leven zelf in te richten.

Opdracht 2

- a Steden lagen in puin. De industrie en de economie was ontwricht. Stroomden mensen die uit de kampen terugkeerden, kwamen op gang: heel Europa leverde een 'troosteloze' aanblik. Met deze ervaringen was het beeld van de toekomst niet heel positief. Men was nog bang voor een opleving van Duitsland, maar in het Westen was men ook bang voor de communisten. Europa stond op het punt om, net als Duitsland, verdeeld te raken in 'Oost' en 'West'.
- b § 10.1 De Koude Oorlog: 1945-1963 – 'Onderdrukking en vrijheid' of 'Machtsstrijd'
 § 10.2 Koloniën worden onafhankelijk – 'Machtsstrijd' of 'Onderdrukking en vrijheid'
 § 10.3 Europa: van verdeeld naar één – 'Economische voorspoed' of 'Integratie en scheiding'
 § 10.4 Van verzuild naar veelkleurig – 'Integratie en scheiding' of 'Economische voorspoed'

10.1 De Koude Oorlog: 1945-1963

Opdracht 1

a

Kenmerk	Kapitalisme	Communisme
Bron van de Ideologie	de Verlichting en de Franse en Amerikaanse Revolutie	de leer van Karl Marx
Omschrijving van de ideologie	Centraal staat het individu. Vrijheid van leven, bezit en geluk moeten door een democratisch gekozen bestuur worden verdedigd.	Het kapitalisme wordt overwonnen. Er ontstaat een maatschappij waarin iedereen gelijk is, er geen privébezit bestaat en waar iedereen naar vermogen probeert om de samenleving draaiende te houden.
Manier om invloedsfeer in Europa te vergroten	propaganda en economische hulp (Marshallplan) om staten in het Westen na de Tweede Wereldoorlog economisch te herstellen en daarmee weerbaar te maken tegen het communisme	Oostblokstaten werden satellietstaten met het communisme als de staatsleer, met propaganda en onderdrukking werd gehoorzaamheid van de bevolking afgedwongen
Bondgenootschappen	NAVO	Warschaupact

- b Oost en West vervreemdden van elkaar en wedijverden met elkaar. Ze wedijverden niet alleen om technologisch voor te lopen op de ander; ze streden ook om hun invloedsfeer uit te breiden, om militair overwicht, en om prestige, en ze institutionaliseerden deze strijd met verschillende bondgenootschappen. Eigenlijk werd er een oorlog gevoerd op alle fronten, zonder dat het tot een regelrecht gewapend conflict kwam.

Opdracht 2

- I Deze stelling is onjuist. In de tekst staat al dat de Koude Oorlog roet in het eten van de VN gooide en dat de vertegenwoordiger van de Sovjet-Unie regelmatig gebruik maakte van het vetorecht (Korea). Als er een beslissing moest worden genomen die voor een van beide

machtsblokken nadelig uit zou pakken, dan hoefde maar één land tegen te stemmen en was het plan van de baan.

- II Deze stelling is juist. De communistische dreiging mocht zich van de VS niet verbreiden. De Verenigde Staten zouden tegendruk geven als reactie op expansiedrift van Russische of communistische zijde. Ook maatregelen als het Marshallplan waren bedoeld om de populariteit van het communisme in West-Europa af te remmen.

Opdracht 3

- Het IJzeren Gordijn is de grens tussen Oost en West, en uiteindelijk de versperring die de Sovjet-Unie dwars door Europa heeft laten opwerpen om de migratie tussen Oost en West tegen te gaan. De grens oversteken was alleen mogelijk bij streng gecontroleerde overgangen.
- Churchill wilde laten zien dat de grote steden in Oost-Europa van het Westen werden afgescheiden door het IJzeren Gordijn en daarmee buiten het bereik van de westerse mogendheden en binnen de invloedssfeer van de Sovjet-Unie kwamen te liggen. Ook zei Churchill dat de communisten in deze afgeschermden staten een onevenredige hoeveelheid macht naar zich toe hadden getrokken die tot absolute overheersing zou leiden. Dat de Sovjet-Unie de staten en hun bevolking isoleerde en aan zich onderwierp, zie hij nog niet met zoveel woorden.
- Stalin zei dat Churchill andere staten tegen de Sovjet-Unie wilde keren door de Sovjet-Unie zwart te maken. Stalin vergeleek Churchills werkwijze met de inspanningen van Hitler om bevolkingsgroepen te stigmatiseren en te isoleren.
- De hamer en sikkel zijn de werktuigen van arbeiders en boeren. Zij vormen samen het proletariaat dat het kapitalisme omver zou werpen.
- De tekenaar neemt het standpunt van Churchill in. Stalin wordt afgeschilderd als verbreider van het communisme. Hij plant vlaggetjes met hamer en sikkel om Europa aan de Sovjet-Unie te binden. Niet alleen zijn veel landen communistisch of staan ze onder invloed van de communisten, maar volgens de legenda die de tekenaar bij het kaartje heeft gemaakt, staan ook andere landen zwaar onder druk.

Opdracht 4

- De wereldkaart is voor een groot deel verdeeld in de twee kleuren van het kapitalisme en het communisme. Op de grenzen tussen beide machtsblokken vinden conflicten plaats en zijn muren gebouwd.
- Europa raakte verdeeld.
 - Oost- en West-Europa kwamen in twee militaire bondgenootschappen tegenover elkaar te staan.
- Duitsland raakte verdeeld door de bezetting door machten met verschillende ideologische overtuigingen.
- Op de afbeelding zie je de Brandenburger Tor staan, symbool voor de Duitse natie. De poort is echter onbereikbaar door de afscheiding van prikkeldraad met grenswachten. Er staat ook een bord waarop staat: U verlaat de Westerse sector. Het beeld geeft de verdeling van Duitsland in twee staten onder invloed van twee blokken weer.
- Berlijn lag in het oostelijke deel van Duitsland, maar sectoren van Berlijn stonden onder westerse controle. Als Stalin Berlijn kon afknippen en zo de westerse sectoren van de westerse wereld kon afsluiten, zou dat een verschuiving in het machtsverevenwicht zijn.

Opdracht 5

'Verenigde Naties' hoort er niet bij. Waar de VN probeerden om met verschillende landen gezamenlijk op te treden, en dus verenigend te zijn, zorgden de NAVO, het Warschaupact en het Marshallplan er juist voor dat de wereld verdeeld raakte.

Opdracht 6

- Net als in de Sovjet-Unie werden de fabrieken genationaliseerd en werden er kolchozen opgericht. Hierdoor verloor ook de adel zijn macht.
- In diverse Oost-Europese landen was een gedeelte van de bevolking niet tevreden en probeerde men het land te ontvluchten of leverde men kritiek op de manier waarop het marxisme in praktijk werd gebracht. Om dit tegen te gaan werd de persvrijheid beperkt, werd de rol van de kerken beperkt en had de geheime politie veel invloed.

Opdracht 7

- a Met behulp van strenge controle door veiligheidsdiensten en bestuurders die deden wat de communistische partij dicteerde, werd uiteindelijk iedereen gedwongen om te leven zoals de communisten dit voorschreven.
- b De communistische kant is afgebeeld met muren en prikkeldraad en gewapende grenswachten. Onder leiding van de leider van de DDR, Walter Ulbricht, wordt een netwerk van afscheidingen aangelegd, waartussen gewapende wachten een zenuwachtige indruk maken. Aan de andere kant staat de kanselier van de BRD rustig te kijken, met Beertje Berlijn aan zijn hand. Beiden stralen geen enkele dreiging uit.

Opdracht 8

- a In een korte tijd was een groot gebied communistisch geworden, waarbinnen China de grootste dreiging vormde. De VS wilden niet dat het communisme zich verder zou verspreiden door Azië en de wereld.
- b Kim Il-sung wilde Zuid-Korea onder zijn bewind scharen, waardoor er een communistisch en totalitair regime in één verenigd Korea zou heersen. Dit wilden de Verenigde Staten voorkomen door aan de VN goedkeuring te vragen om in te grijpen. Door in Korea in te grijpen, kon de verdere verspreiding van de communistische invloed worden voorkomen.
- c De Grote Sprong Voorwaarts leidde niet tot een verbetering van de economie, maar juist tot sociale en economische instabiliteit, verlies van mensenlevens en schade aan het milieu en openbare werken. In een poging om de veranderingen tot een goed einde te brengen, trok de regering onder Mao de teugels aan en bepaalde niet alleen hoe mensen moesten leven, maar liet de mensen zich ook letterlijk doodwerken om de plannen te laten slagen.
- d
 - 1 Generaal McArthur wordt afgebeeld als een kwaadaardige man die vrouwen en kinderen doodt.
 - 2 Een Amerikaanse bommenwerper valt een stad op Chinees grondgebied aan. Beide elementen zijn daden van geweld tegen gewone burgers.

Opdracht 9

- a De Sovjet-leider Chroesjtsjov en de Amerikaanse president Kennedy doen een wedstrijd armdrukken. De wedstrijd is nog niet beslist, de armen staan nog in het midden. Maar Kennedy heeft zijn vinger bij de knop van de raket waarop Chroesjtsjov zit, en Chroesjtsjov heeft zijn vinger bij de knop die naar de raket gaat waarop Kennedy zit. De afbeelding geeft de spanning van de Koude Oorlog weer en de dreiging van een gewapend conflict.
- b Cuba ligt dicht bij de VS. De VS wilden liever niet een communistische staat zo dicht bij hun grondgebied hebben. Als er op Cuba raketten zouden staan, dan zouden deze heel de VS kunnen bereiken. De VS wilde dit koste wat kost voorkomen.

Opdracht 10

- a Eigen antwoord. Bijvoorbeeld:

		C		
	D		I	
B		A		G
	H		F	
		E		

- b Bijvoorbeeld:

Bovenste rij:

C De scheiding van de twee blokken en de blijvende achterdocht was de oorzaak van de wapenwedloop, maar ook van de demonisering van de andere partij. De kloof kon blijven bestaan als men geen toenadering zocht.

of: D Door de angst voor de verbreiding van het communisme, verplichtten de Verenigde Staten zich tot het indammen van het gevaar. Hierdoor vonden overal in de wereld conflicten plaats waarbij de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten direct of indirect betrokken waren. Zo werden conflicten die niet meteen met de Koude Oorlog te maken hadden, toch in verband gebracht met de ideologische tweedeling tussen de VS en de Sovjet-Unie.

of: I Waar de Verenigde Staten uitbreiding van het communisme tegen wilden gaan, probeerde de Sovjet-Unie zo veel mogelijk haar invloedssfeer uit te breiden, door de Oost-Europese staten aan zich te binden. Deze houding zorgde natuurlijk voor spanning met de Verenigde Staten.

Onderste rij:

E Na de Cubacrisis kwam er een periode van ontspanning. De Cubacrisis zelf was alleen van belang om te zien hoe ver men kon gaan in de pogingen om het machtsverevenwicht te veranderen. De Cubacrisis was een spannende gebeurtenis in de geschiedenis van de Koude Oorlog, maar ook 'slechts' een symptoom van de wapenwedloop.

of: F Het Marshallplan was een uitwerking van de containment-politiek. Het hielp staten om te kiezen voor het Westen, maar viel binnen het beleid van Truman en is dus maar een van de maatregelen die werd genomen om de communistische invloed te begrenzen.

10.2 Koloniën worden onafhankelijk

Opdracht 1

- Het was verlies van prestige en de westerse machten hadden economische belangen in de koloniën. Ze haalden er goedkoop grondstoffen vandaan en gebruikten de gebieden als afzetmarkt. Dit viel voor een deel weg door de dekolonisatie.
- De blanke vrouw leidt de zwarte vrouw. Terwijl ze het boek lezen, klimmen ze een trap op; deze trap staat voor de ontwikkeling die de blanke brengt. Vanaf de bovenkant van de trap schijnen zonnestralen als teken van verlichting. Het bijschrift geeft aan dat de Nederlandse taal toegang geeft tot de westerse cultuur, die als superieur wordt gezien: 'Weg tot het Westen'.
- De houding van de koloniserende landen naar de inheemse bevolking en de uitbuiting van de koloniale gebieden kon niet anders dan leiden tot verzet. Doordat een deel van de inlandse bevolking een opleiding kreeg op Europese leest, zoals in bron 13 te zien is, kwamen zij in contact met ideeën over zelfbeschikking, nationalisme en democratie.
- De Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog versterkten het proces van dekolonisatie. Door de nederlagen tegen Japan bleek dat de blanke overheersers niet zo superieur waren als men lang had gedacht. Dit stimuleerde het nationalisme. En de nationalistes kregen bijval van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie omdat die bang waren dat de nieuwe naties zich zouden aansluiten bij het andere blok.
- De man steelt het symbool van de macht (het zwaard).

Opdracht 2

- India was een groot afzetgebied voor de Britse textielindustrie. Doordat Gandhi de mensen opriep om zelf hun kleding te gaan maken, in plaats dit van de Britten te kopen, pleegde hij verzet tegen de kolonisator.
- Gandhi probeerde de kolonisatoren niet met geweld te verdrijven. Hij werkte de kolonisatoren tegen, zodat de redenen om te blijven minder zouden worden en de Britten ontmoedigd zouden worden.

Opdracht 3

De spanningen zijn zowel historisch, cultureel als religieus. Moslims hebben lange tijd het land overheerst, waardoor nog gevoelens van wrok en verbittering bestaan bij hindoes. Daarentegen bestaat bij moslims de angst dat hindoes de dienst gaan uitmaken in een samenleving waarin ook veel moslims wonen. Moslims zijn bang dat de taal die zij spreken, het Urdu, minder belangrijk wordt als hindoes het Hindi invoeren als officiële taal. Moslims eten geen varkensvlees en gebruiken daarom koeien als consumptie. De koe heeft echter een speciale plaats in het hindoeïsme. En als de onafhankelijkheid betekende dat je het thuisland 'moet' verlaten, dan zal dat ongetwijfeld onvrede oproepen.

Opdracht 4

- In Algerije wilde het merendeel van de bevolking onafhankelijkheid. Maar in Algerije woonden ook een miljoen Franse kolonisten die vonden dat Algerije bij Frankrijk moest blijven horen. Een uitspraak voor of tegen de onafhankelijkheid zou hoe dan ook grote gevolgen hebben voor Frankrijk.
- De Fransen beschouwden Algerije als onderdeel van Frankrijk aan de overkant van de zee. Zij zagen de wens tot onafhankelijkheid als een wens tot afscheiding van de Franse inwoners.
- Eigenlijk zegt Abbas hier dat vertegenwoordigers van het Algerijnse volk te lang buiten het bestuur zijn gehouden en in de afgelopen 116 jaar geen inspraak hebben gehad en geen ervaring op hebben kunnen doen met het besturen van het land.

- d Na de Tweede Wereldoorlog wilde Algerije, net als veel koloniën, zelfstandig worden, nadat ze gezien hadden welke verschrikkingen de kolonisatoren op het Europese vaste land aan hadden gericht.

Opdracht 5

- 1 Zowel Groot-Brittannië als Frankrijk beseften dat het tegenhouden van de dekolonisatie kon leiden tot toenadering van de lokale bevolking tot de communistische wereld.
- 2 Onder druk van de grootmachten de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie zagen de Britten af van hun claim op het Suezkanaal.

Opdracht 6

- a Door wetgeving was de blanke en de zwarte wereld, zelfs in het openbare leven, van elkaar gescheiden. De scheiding was echter niet gelijk. Blanken hadden meer rechten. Op de afbeelding zie je dat de zwarte mensen hun treinkaartjes bij een ander loket moesten kopen dan de blanke mensen.
- b De apartheid in Zuid-Afrika doet denken aan de discriminerende maatregelen van de Duitsers tegen de joden, zoals het weren van joden uit parken en van openbare bankjes. Zo zorgden de Duitsers er voor dat de joden langzaam uit het publiek leven werden geweerd.
- c Mandela was een nationalistisch leider die strijd voerde tegen de apartheid in Zuid-Afrika. Hij werd veroordeeld voor gewelddadig verzet en zat tientallen jaren gevangen. Toen Mandela vrijkwam, kon hij vier jaar later meedoen aan de verkiezing. Door het *one man one vote*-systeem, de constructie waardoor nu ook zwarten stemrecht hadden, werd Mandela gekozen tot de eerste zwarte president van Zuid Afrika.

Opdracht 7

- a Naast de kapitalistische en de communistische wereld ontstond nog een derde wereld van landen die zich niet aan een van beide ideologische blokken wilden binden.
- b De benaming is nu synoniem geworden voor het deel van de wereld dat minder ontwikkeld is.
- c De economische achterstand is te wijten aan de voortdurende invloed van westerse staten en bedrijven op de economie van de derdewereldlanden, en aan interne problemen zoals etnische conflicten en stammenoorlogen, onbekwaam bestuur, een gebrekkige infrastructuur, overbevolking en lage grondstofprijzen.

Opdracht 8

Op de kaart is te zien dat het communisme in Azië zich uitbreidt. China was communistisch geworden en had zich al bemoeid met de pogingen van het communistische Noord-Korea om zijn territorium uit te breiden over geheel Korea. Om te voorkomen dat er zich een domino-effect zou voordoen, zagen de Verenigde Staten zich genoodzaakt om in te grijpen in Vietnam, zoals zij dat eerder in Korea hadden gedaan.

Opdracht 9

Afbeeldingen als bron 19, met huilende kinderen die slachtoffer zijn geworden van een napalm-aanval, bereikten het thuisfront in de VS en beïnvloedden de publieke opinie daar. Steeds meer mensen in de VS riepen op tot terugtrekking uit de oorlog.

Opdracht 10

Een supermacht als de Verenigde Staten werd verslagen door een klein land en door inlandse opstandelingen. Dit was een klap voor de status van de VS.

Opdracht 11

- a In verschillende landen was de strijd voor onafhankelijkheid nog niet afgelopen of was er slechts een wankel bestand.
- b De bedrijven van de Nederlanders stonden op Indonesisch grondgebied en putten uit Indonesische natuur, kapitaal en arbeid. Door deze bedrijven van de Indonesische staat te maken, werd de Nederlanders een gevoelige slag toegebracht en eisten de Indonesiërs op wat van hun was.
- c De VS en de Sovjet-Unie wachtten in spanning af welke koers de nieuwe onafhankelijke staten zouden gaan varen, ideologisch en binnen de internationale politiek.

Opdracht 12

- a Eigen antwoord. Bijvoorbeeld:
- Frankrijk wilde de kolonie Algerije behouden om economisch gewin (score 3 of 4) en om de 'white man's burden'; de Fransen zagen Algerije als een stuk Frankrijk overzee (score 5). Prestige speelde hierin ook een rol (score 3). De Koude Oorlog speelde in Algerije nauwelijks een rol (score 1).
 - Voor de Verenigde Staten waren vooral de factoren Koude Oorlog (score 4 of 5) en prestige (score 4) erg belangrijk. De VS hadden geen directe economische belangen in Vietnam, al had het kapitalistisch stelsel natuurlijk wel een economisch aspect (dus score 2 of 3). De 'white man's burden' speelde nauwelijks een rol voor de VS (score 1).
 - In Zuid-Afrika beschouwden de blanken zich ver verheven boven het zwarte deel van de bevolking. Zij wilden de apartheid niet opgeven (score 'white man's burden': 4 of 5, score prestige: 3 of 4). Ook speelde economisch gewin mee (score 4 of 3). De Koude Oorlog speelde geen rol (score 0 of 1).
- b De redenen om zich koloniaal te gedragen zijn voor de verschillende landen verschillend, maar vertonen ook een overlap.
- c Bijvoorbeeld:
- 1 Algerije werd in 1962 onafhankelijk. Algerije heeft de onafhankelijkheid zwaar bevochten, dus een score van 4 of 5.
 - 2 India werd in 1947 onafhankelijk. Hoewel het onafhankelijkheidsproces jaren duurde, waren de Britten uiteindelijk bereid om hun kolonie op te geven zonder een jarenlange oorlog: score 3 of 2. De Indiase onafhankelijkheid leverde wel interne problemen op tussen moslims en hindoes, daarom wellicht een score van 3 of 4.
 - 3 Egypte werd al in 1922 onafhankelijk. In 1956 ontstond er een conflict over het Suezkanaal, maar de Britten en Fransen moesten de nationalisatie van het Suezkanaal accepteren omdat de VS het geweld afkeurden: score 2 of 3.
 - 4 Onder de invloed van de 'wind of change' hadden de Britten hun kolonies in Afrika opgegeven. De Zuid-Afrikaanse regering gaf echter geen rechten aan de zwarte bevolking en voerde een discriminerende politiek van apartheid. Het verzet voerde een jarenlange strijd. Onder druk van een internationale boycot moest de Zuid-Afrikaanse regering de apartheid opheffen: score 4.
- d Als de kolonisator nog economische belangen had in de kolonie, dan verliep de onafhankelijkheid minder snel, minder soepel en/of in fases.

10.3 Van verdeeld naar één

Opdracht 1

- a
- Door de economische belangen samen te smelten, zou een onderlinge oorlog voor de samenwerkende landen onaantrekkelijker worden.
 - En de samenwerking zou bescherming bieden tegen het communisme.
- b Bron 26 gaat over het beëindigen van de onderlinge strijd tussen landen. In het verdrag staat dat men door economische afhankelijkheid een nieuwe oorlog wil voorkomen.

Opdracht 2

- a In 1951 werd de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) opgericht. Dit was het begin van de Europese integratie. Binnen de EGKS werd samengewerkt op het gebied van de kolen- en staalproductie. Deze samenwerking werd uitgebreid naar andere economische takken en naar de ontwikkeling van kernenergie. In 1957 werden daarom de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en Euratom opgericht. Toen de samenwerking nauwer werd en zich uiteindelijk ook uitbreidde tot het nemen van maatregelen buiten het gebied van de economie, werden de EGKS, de EEG en Euratom samengevoegd tot de Europese Gemeenschappen. Later sprak men van de Europese Gemeenschap (EG). Met als doel verdergaande samenwerking, waaronder het voornemen tot één buitenlands beleid en de wens voor een (monetaire) unie, werd in 1993 de EG omgevormd tot Europese Unie (EU).
- b
- 1 subsidies (voor boeren)
 - 2 vrij vervoer van goederen en personen, waardoor de prijzen van producten voor de consumenten lager werden en het aanbod veelzijdiger.
 - 3 gestegen welvaart

4 steun van Brussel in geval van nood

Opdracht 3

- a In de periode van de destalinisatie kregen mensen in het Oostblok het gevoel dat ze veranderingen in gang konden zetten die meer vrijheid zouden betekenen. Zo riepen mensen tijdens de Hongaarse opstand van 1956 om democratie, probeerden de communistische leiders tijdens de Praagse Lente in 1968 in Tsjecho-Slowakije de vrijheid te vergroten, en kwam in de jaren tachtig in Polen een alternatief voor de communistische partij op. Elke keer grepen de leiders van de Sovjet-Unie echter in. Volgens de communistische leider Brezjnev moesten landen die van het juiste communistische pad dwaalden, weer 'teruggeleid' worden. Dit wordt de Brezjnev-doctrine genoemd. Het is dus logisch dat de aangekondigde vrijheid van Gorbatsjov met achterdocht werd ontvangen door de andere Oost-Europese leiders.
- b Jozef Stalin is bekend vanwege zijn gebruik van terreur. Tijdens zijn bewind zou niemand zijn beeltenis durven te verbranden. Drie jaar na zijn dood durft men dat wel.

Opdracht 4

- a In het Westen had men waardering voor de manier waarop Gorbatsjov een einde maakte aan repressieve maatregelen en steeds meer vrijheid gaf aan de bevolking achter het IJzeren Gordijn. Hij wilde de economie hervormen (perestrojka) en meer openheid (glasnost). Bovendien werd de plaatsing van de middellangeafstandsraketten beperkt door het INF-verdrag.
- b De hervormingen zorgden ervoor dat het systeem in elkaar klapte. Men had nu wel meer vrijheid, maar er was niets om te eten. Wat heb je aan vrijheid, als de winkels leeg zijn, vond men in de Sovjet-Unie.

Opdracht 5

Bedoelde gevolgen	Onbedoelde gevolgen
vrije pers	zelfstandige Baltische staten
meer eigen initiatief in Sovjeteconomie	val Berlijnse Muur
minder kernwapens	afschaffing Warschaupact
afschaffing Brezjnev-doctrine	Duitse hereniging
	Polen en andere Oost-Europese landen worden lid van de NAVO

Opdracht 6

De staten uit het pas ontsloten Oostblok kwamen nu ook in aanmerking om zich bij de Europese Unie aan te sluiten en streefden daar ook naar.

Opdracht 7

- a
- 1 Tijdens het bezoek van paus Johannes II bleek dat het katholicisme populairder was dan het communisme.
 - 2 De vakbond Solidariteit kreeg veel aanhang en ondermijnde de macht van de communistische partij.
 - 3 Tijdens de eerste vrije verkiezingen werd Solidariteit in de regering gekozen.
- b In Roemenië probeerde de dictator Ceaușescu met geweld zijn bewind te handhaven. Er braken gevechten uit tussen de geheime politie en de opstandelingen. Uiteindelijk werd Ceaușescu overmeesterd en geëxecuteerd.
- c In Joegoslavië was het communistische bewind een bindende factor geweest. De val van het communistische bewind leidde tot een herbezinning op de etnische (en religieuze) identiteit. Dit leidde ertoe dat mensen uit hun woonplaatsen werden verdreven, gevangen werden gezet of zelfs tijdens geweldsuitbarstingen massaal werden vermoord.

Opdracht 8

- a Bijvoorbeeld:
- 1 Europese Unie: De Europese Unie heeft met name voorspoed gebracht. De lidstaten hebben een groei van de welvaart gekend die door afspraken binnen de EU tot stand is gebracht. Of: Er worden in Brussel maatregelen genomen waar de burger van een staat weinig of geen invloed op heeft en die niet altijd direct gunstig voor hem zijn. De unie is daarom een bedreiging voor de nationale staat.

- 2 De destalinisatie: De destalinisatie was bedoeld om de angst bij de Sovjet-burgers weg te halen, maar de weerstand tegen het communistische systeem was zo groot dat de gegeven vrijheden tot verzet leidden. De destalinisatie gaf de mensen de bewegingsruimte om een geluid te laten horen tegen het communistische regime en zette daardoor het einde van het communisme in gang.
 - 3 Gorbatsjovs politiek: Door de acties van Gorbatsjov zijn de spanningen tussen Oost en West weggenomen. Hij heeft echter ook, als onbedoeld gevolg, economische malaise over de Sovjet-Unie afgeroepen en de opkomst van het nationalisme in gang gezet, en zo dus gezorgd voor het uiteenvallen van de Sovjet-Unie.
 - 4 De val van de Berlijnse Muur: De Berlijnse Muur was het symbool van de Koude Oorlog. De val van de Muur was niet zomaar het wegvallen van een scheiding tussen Oost en West. Het was het teken van het verval van een systeem, een ideologie. De val van de Berlijnse Muur betekende ook toenadering tussen delen van Europa en ontspanning in de internationale politiek.
- b Na de Tweede Wereldoorlog wilde men de samenwerking tussen de Europese staten stimuleren. Aan de ene kant om oude rivaliteit tegen te gaan en zo nieuwe oorlogen te voorkomen, en aan de andere kant om gezamenlijk op te kunnen trekken tegen de communistische dreiging uit het oosten. De samenwerking begon voorzichtig met de oprichting van de EGKS, maar werd al snel uitgebreid naar samenwerking op meer vlakken dan alleen economische en naar samenwerking met steeds meer Europese landen. Toen het communistische systeem in elkaar klapte, werden ook Oost-Europese staten lid van de EU. De Europese integratie gaf veel economische voorspoed en had veel voordelen voor politieke samenwerking. Maar de invloed van de EU wekt bij sommige inwoners van EU-landen ook de angst om opgeslokt te worden door een Europa dat wordt bestuurd door 'onbekenden'. Men is dan bang de eigen identiteit en soevereiniteit te verliezen.

10.4 Van verzuild naar veelkleurig

Opdracht 1

- a
 - 1 mentaliteit (wederopbouw)
 - 2 hoog opleidingsniveau
 - 3 Marshallplan
 - 4 herstel van de Duitse economie
- b De Verenigde Staten hadden er veel geld voor over om Europa 'economisch gezond' te krijgen, zodat het niet ten prooi zou vallen aan communistische sympathieën.
- c Voor het economisch herstel kon Nederland de voornaamste bron van alle rijkdom (Nederlands-Indië) goed gebruiken.

Opdracht 2

- a De oude naam van de kolonie, Nederlands-Indië, staat doorgestreept. De nieuwe naam Republiek Indonesië staat bovenaan de postzegel.
- b De Japanners hadden ook de Nederlanders overwonnen, waaruit bleek dat ook deze Europeanen te verslaan waren. Toen Nederland probeerde de kolonie met geweld te behouden, grepen de Verenigde Staten in, niet alleen omdat ze het imperialisme verwerpelijk vonden, maar vooral omdat ze bang waren dat de landen in Zuidoost-Azië, zoals Indonesië, ten prooi zouden vallen aan het communisme.
- c
 - 1 Molukkers (oud KNIL-militairen) vertrokken gedwongen naar Nederland.
 - 2 Nederland voerde politionele acties uit, met duizenden slachtoffers als gevolg.
 - 3 Er was internationale druk (vooral van de VS) op Nederland om Indonesië als onafhankelijke staat te erkennen.
 - 4 Veel Indo's vertrokken gedwongen naar Nederland.
 - 5 Er ontstond een slechte relatie tussen Nederland en Indonesië; in de jaren vijftig werden de betrekkingen tussen beide landen verbroken.
- d
 - Na de Tweede Wereldoorlog werd gebroken met de eeuwenlange overheersing door Nederlanders. Indonesië werd onafhankelijk.
 - Met de Marshallhulp van de VS en door de wederopbouwmentaliteit kon de economie zo'n vlucht nemen dat er een ongekend welvaartsniveau werd bereikt.

Opdracht 3

- a De overheid nam allerlei maatregelen om de 'zwakkeren' in de maatschappij te beschermen en van een bepaalde mate van levensonderhoud te kunnen voorzien. Zij zorgde er met wetten voor dat ouderen, werklozen, arbeidsongeschikten en mensen met kinderen steun ontvingen van de staat.
- b Dit was een verandering ten opzichte van het eerdere beleid, omdat de staat in de tijdvakken hiervoor de hulp aan deze groepen overliet aan particuliere initiatieven, zoals aan liefdadigheidsorganisaties en kerken.
- c De loonexplosie zorgde er enerzijds voor dat mensen in Nederland meer te besteden kregen en gaf dus een impuls aan de consumptiemaatschappij. Anderzijds zorgde de stijging van de lonen ervoor dat producten duurder werden voor het buitenland. Hierdoor verloor Nederland deels zijn aantrekkelijke internationale concurrentiepositie.

Opdracht 4

Jongeren kregen meer toegang tot nieuwe media als tv en radio en luisterden naar nieuwe muziek. Hierdoor waren ze goed op de hoogte van internationale ontwikkelingen, zoals de oorlog in Vietnam. Dit leidde tot protesten tegen de verschillende oorlogen, maar ook tegen gezagsdragers. Ook de provo's protesteerden tegen het gezag, met ludieke acties.

Opdracht 5

- a Doordat meer mensen naar de steden trokken, verminderde de sociale controle, die in dorpen sterker was. Hierdoor konden zowel jongeren als ouderen zich gemakkelijker aan het gezag van de gemeenschap en de kerk onttrekken. Zij trokken zich minder van anderen aan, deden meer wat zij zelf wilden, en werden er ook minder op aangesproken.
- b
 - 1 toename van welvaart
 - 2 ontstaan van een consumptiemaatschappij
 - 3 urbanisatie
 - 4 individualisering
 - 5 een culturele omslag van jongeren

Opdracht 6

- a Een sombere toekomstverwachting na de Tweede Wereldoorlog en met uitzicht op de Koude Oorlog.
- b

Groep	Pull en push	Periode
Indische Nederlanders	een veilig heenkomen vanuit Indonesië, het thuisland van hun voorouders	jaren vijftig
Molukkers	een veilig heenkomen voor de korte termijn	jaren vijftig
Italianen en Grieken	kwamen hier om beter betaald werk te krijgen als gastarbeider	jaren zestig
Turken en Marokkanen	kwamen hier om beter betaald werk te krijgen als gastarbeider	jaren zestig en zeventig
Surinamers	de onafhankelijkheid in 1975 leidde tot een pessimistische verwachting van de toekomst in Suriname. In Nederland hoopte men een betere toekomst te krijgen.	jaren zeventig
Mensen uit voormalig Joegoslavië en Somalië	Men vluchtte voor het geweld dat uitbrak onder invloed van het oplevende nationalisme na de val van het communisme.	jaren negentig
Oostblok-migranten	Na de val van de Muur kregen Oost-Europeanen steeds meer mogelijkheden om naar West-Europa te reizen en zich daar te vestigen.	vanaf de jaren negentig

- c Integratie heeft volgens Scheffer niet gewerkt. Men gaat meestal om met mensen met eenzelfde etnische en/of culturele achtergrond. Hij ziet dat deze groepen hun eigen winkels, verenigingen en scholen hebben, net als dat tijdens de verzuiling het geval was. Onderling contact tussen Surinaamse, Marokkaanse, Turkse en autochtone Nederlanders is er weinig.
- d Als men elkaar niet leert kennen, kan er onbegrip, angst en haat ontstaan, bijvoorbeeld naar aanleiding van inkomstenverschillen, of zoals na de aanslagen van 2001 is gebeurd.

Opdracht 7

- a Na de Tweede Wereldoorlog hebben de geest van de wederopbouw en de investeringen van het Marshallplan er toe geleid dat de welvaart enorm is toegenomen. Hierdoor is Nederland niet alleen een consumptiemaatschappij geworden, maar ook een verzorgingsstaat. Doordat Nederland de koloniën uiteindelijk onafhankelijkheid moest geven, kwam er een stroom van migranten naar Nederland in de hoop op een veilige en betere toekomst. Hier, en met de komst van gastarbeiders om de groei van de welvaart te laten plaatsvinden, lag de basis voor de huidige multiculturele samenleving.
- b De afbeelding lijkt de tolerantie van de Nederlandse multiculturele samenleving te vertegenwoordigen. Mensen hoeven zich niet aan de druk van de gemeenschap te houden, maar kunnen zijn en doen zoals ze willen.

Afsluiting

Slotopdracht

Eigen antwoord. Bijvoorbeeld:

- Wie heeft de macht?: Na de Tweede Wereldoorlog lag de macht niet langer in Europa, maar waren er twee nieuwe grootmachten in de wereld opgekomen: de Sovjet-Unie en de VS. Of: Wie heeft de macht in de (voormalige) koloniën? Of: De strijd tussen jongeren en het gezag in de jaren zestig.
- Wat is de ideale samenleving?: Kapitalisme versus communisme. Of: In de jaren zestig en zeventig experimenteerden jongeren met nieuwe vormen van samenleven. Of: In de koloniën droomden nationalistenvan een eigen onafhankelijke staat, niet geregeerd door Europeanen.
- Verbetering: Na de Tweede Wereldoorlog steeg het welvaartpeil in het Westen enorm. Of: De glasnost van de Sovjet-leider Gorbatsjov leidde tot een verbetering van de relatie tussen het Westen en de Sovjet-Unie.
- Kunnen we vreedzaam leven? De Europese integratie die begon met de oprichting van de EGKS was mede bedoeld om verdere oorlogen in Europa te voorkomen. Of: De Koude Oorlog liet ook zien dat overleg veel op kon lossen, ook al was er een gewapende dreiging. De Cubacrisis is hiervan een voorbeeld.
- Onderdrukking: Indonesië werd eeuwenlang uitgebuit door de Nederlanders. Of: Stalin heerste over de Sovjet-Unie met terreur en onderdrukking.
- Toenemende onafhankelijkheid: Vanaf de jaren zestig werden steeds meer landen in Afrika onafhankelijk. Of: Doordat mensen verhuisden naar de stad kwamen ze los van de sociale controle die in de kleine gemeenschappen bestond.
- Strijd: Dekolonisatie ging in sommige landen, zoals Algerije, gepaard met hevige strijd. Of: Tijdens de Koude Oorlog werd er nooit echte strijd geleverd tussen de VS en de Sovjet-Unie. Wel werd er in de context van de Koude Oorlog in de koloniën strijd uitgevochten. Of: In Nederland vond strijd plaats tussen generaties.
- Hoe wil ik leven?: Individualisering betekende dat mensen meer ruimte kregen om hun leven in te vullen zoals zij dat zelf wilden, zonder bemoeienis van kerk of staat. Of: De vraag 'Hoe wil ik leven?' gold ook mensen die leefden in een land onder een streng regime, zowel koloniaal of communistisch (Oost-Europa).
- Wie hoort bij wie?: De Tweede Wereldoorlog leverde een verdeeld Europa op. Veel landen in Oost-Europa kwamen onder de invloedssfeer van de Sovjet-Unie. West-Europese landen sloten samen met onder meer de Verenigde Staten en Canada een bondgenootschap onder de naam Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO).
- Verdeling van de welvaart: Goed opgeleide jongeren in de koloniën accepteerden niet langer dat de grondstoffen uit hun land alleen maar ten goede kwamen aan de landen in Europa. Of: Het communisme had als einddoel iedereen gelijke toegang tot kapitaal, grondstoffen en productiemiddelen te geven.
- Achterdocht: Tijdens de Koude Oorlog bestond er veel achterdocht naar de andere partij toe.
- Eenheid en scheiding: De Europese Unie kenmerkt zich door eenheid en scheiding: op veel terreinen wordt samengewerkt door de lidstaten, op andere terreinen kunnen landen ieder voor zich beslissingen nemen. Of: De koloniale oorlogen lieten zien dat de Europese machten de scheiding van de koloniën nog niet wilden toegeven.
- Identiteit en nationaliteit: Een deel van de mensen die in Europa leven, zijn bang dat door de verdergaande Europese integratie de nationale identiteit van hun land verloren zal gaan. Of: Het streven naar onafhankelijkheid in de koloniën werd gevoed door nationalisme.

- Toenemende welvaart: De periode na de Tweede Wereldoorlog wordt gekenmerkt door toenemende welvaart.
- Angst: Tijdens de Koude Oorlog waren veel mensen bang dat het tot een atoomoorlog zou komen tussen de twee grootmachten Sovjet-Unie en de VS.
- Toenemende vrijheid: Sinds de jaren zestig is de vrijheid van het individu enorm toegenomen.